

MARTA VOJTEKOVÁ*

Nové feminatíva v poľskom jazyku¹VOJTEKOVÁ, M.: New Feminities in the Polish Language. *Slavica Slovaca*, 57, 2022, No 1, pp. 21-32 (Bratislava).

The paper focuses on the delimitation of all groups of feminine names that occur in the new lexis captured in the neological dictionary *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005* [New Polish Vocabulary. Press Materials 2001–2005].² The main attention is paid to new feminities as a dominant subgroup of feminine names and to their word-formation characteristics. On the basis of research, eight word-formation types are distinguished within the new feminities. The productivity of word-forming suffixes within the new feminities and the older layer of gender-inflected names is confronted. The suffixes that are new in terms of their use in the formation of feminities are pointed out as well. The perception of feminine derivatives by Polish society, which has a direct influence on the formation of feminities, language usage and language norm, is also discussed.

Polish language, word-formation, neology, feminine names, feminities.

Úvod

V príspevku sa zameriavame na vyčlenenie všetkých skupín ženských pomenovaní, ktoré sa vyskytujú v lexike zachytenej v neologickom slovníku *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005* (ďalej NS4) a ktoré obohacujú slovnú zásobu súčasného poľského jazyka. Výskumu sme podrobili materiál najnovšieho vydania uvedeného šest'zväzkového slovníka zachytávajúceho lexiku vyskytujúcu sa v poľskej tlači publikovanej v rokoch 2001–2005. Zároveň ide o lexiku neevidovanú v *Słowniku języka polskiego*³ a v 1. vydaní *Słownika języka polskiego*.⁴ Určitú časť lexikálneho materiálu už možno nájsť v najnovších výkladových slovníkoch poľského jazyka, čo je vzhľadom na čas publikovania neologického slovníka, ako aj excerpčných zdrojov prirodzené. Napr. z 99 feminatív uvedených v NS4 zachytáva *Wielki słownik języka polskiego PWN*⁵ sedem lexém,⁶ čo predstavuje 7%.

Hlavnú pozornosť venujeme novým feminatívam ako dominantnej podskupine ženských pomenovaní a ich slovotvornej charakteristike. Poukazujeme na možnosť rozličnej interpretácie niektorých ženských názvov (polymotiváciu), avšak pri existencii mužského

* Doc. Mgr. Marta Wojteková, PhD., Inštitút stredoeurópskych štúdií, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov, marta.wojtekova@unipo.sk.

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0046 (50 %); publikácia je zároveň výstupom z grantovej úlohy VEGA Slovtvorná a morfeematická štruktúra slovenského slova III (kvalitatívne a kvantitatívne aspekty) č. 1/0025/22 (50 %).

² Smólkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część I: A–D*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2010; *Część II: E–J*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2010; *Część III: K–M*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2013; *Część IV: N–R*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2013; *Część V: S–U*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2014; *Część VI: V–Ż*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2015.

³ Doroszewski, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–10. T. 11 (Suplement). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, 1958–1962 (T. 1–4), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1963–1969 (T. 5–11).

⁴ Szymczak, M. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978–1981.

⁵ Dubisz, S. (ed.): *Wielki słownik języka polskiego PWN*. T. 1–5. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2018.

⁶ Ide o lexémy *fascynatka, laskarka, performerka, seksistka, telemarketerka, webmasterka, weganka*.

pomenovania považujeme ženský názov, ku ktorému môžeme utvoriť slovotvornú parafrázu „fem⁷ + S_{mask}“, za utvorený od príslušného osobného maskulína, teda feminatívum patriace k modifikačnému typu onomaziologickej kategórie. Na základe výskumu vyčleňujeme v rámci nových feminatív osem slovotvorných typov. Konfrontujeme produktivnosť slovotvorných sufixov v rámci nových feminatív a staršej vrstvy prechýlených názvov a poukazujeme na sufixy, ktoré sú nové z hľadiska využitia pri tvorbe feminatív. Okrem slovotvornej charakteristiky upozorňujeme na príslušnosť časti lexiky ku špecifickým komunikačným registrom a jej štylistickú príznakovosť. Približujeme tiež vnímanie ženských derivátov poľskou spoločnosťou, ktoré má priamy vplyv na tvorenie feminatív, jazykový úzus i jazykovú normu.

Feminatíva a ženské pomenovania

Feminatíva (prechýlené názvy) chápeme ako pomenovania ženských osôb utvorené od osobných maskulín prechýlením, s využitím slovotvorných sufixov alebo súboru relačných morfém, napr. *piercer* → *piercer-ka* (NS4), *herbaciarsz* → *herbaciarska* (NS4). V systéme slovotvorných (onomaziologických) kategórií feminatíva tvoria samostatnú kategóriu príslúchajúcu k modifikačnému typu onomaziologickej kategórie.⁸

Termín ženské pomenovania alebo ženské názvy chápeme širšie. Okrem feminatív zahŕňa aj ďalšie skupiny lexém pomenúvajúcich ženské osoby, pričom spôsob ich vzniku v lexikálnej zásobe daného jazyka môže byť rôzny. V novej poľskej lexike zachytenej v šiestich zväzkoch neologického slovníka sme v rámci ženských pomenovaní identifikovali niekoľko ďalších skupín, ktoré reflektujú spôsoby obohacovania lexiky.

1. Desubstantívne, deadjektívne a deverbatívne deriváty tvoriace rozličné onomaziologické kategórie v rámci mutačného typu, napr. *fitness* → *fitnesska* „ta, ktorá (zajmuje się) fitnessom“, *ukochana* → *ukochanka* „ta, ktorá (jest) ukochana“, *wpuszczać* → *wpuszczalska* „ta, ktorá wpuszcza“.

2. Rozličné typy kompozít: a) pravé kompozitá pozostávajúce z dvoch báz, napr. *ryby* + *maniaczka* → *rybomaniaczka*, b) semikompozitá pozostávajúce z jednej bázy a jedného bázoidu,⁹ napr. *ekstra-* + *panna* → *ekstrapanna*, *kosmeto-* + *maniaczka* → *kosmetomaniaczka*, c) štruktúry so spojovníkom (napr. *matka-surogatka*) vyznačujúce sa nižším stupňom sémantického a formálneho spojenia, ktoré sa štandardne zaraďujú k zrastom (tzv. *zrosty*),¹⁰ ale podľa niektorých lingvistov takéto štruktúry patria do tzv. *zestawień*.¹¹

Uvedené dve skupiny spolu s feminatívami môžeme zaradiť k slovotvorným neologizmom (*neologizmy słowotwórcze*). Vo väčšine prípadov sa slovotvorný neologizmus tvorí na

⁷ Internacionálny komponent *fem* používame na vyjadrenie sémantického príznaku feminatívnosti.

⁸ Porov. Grzegorzczkova, R. – Puzynina, J.: *Rzeczownik*. In Grzegorzczkova, R. – Laskowski, R. – Wróbel, H. (eds.): *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999, s. 422. S rovnakou interpretáciou feminatív sa stretávame v slovenskej lingvistike, porov. Furdík, J. – Ološtiak, M. (ed.): *Slovenská slovotvorba (teória, opis, cvičenia)*. Prešov: Náuka, 2004, s. 100.

⁹ Chápanie bázy a bázoidu bližšie pozri v Ološtiak, M. – Vojteková, M.: *Kompozitnosť a kompozícia: príspevok k charakteristike zložených slov na materiáli západoslovenských jazykov*. In: *Slovo a slovesnosť: časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*, 2021, roč. 82, č. 2, s. 95-117.

¹⁰ Grzegorzczkova, R. – Puzynina, J.: *Rzeczownik*, c. d., s. 456.

¹¹ Porov. Nagórko, A.: *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000, s. 198. Uvedená autorka medzi tzv. *zestawienia* zaraďuje nielen viacslovné pomenovania písané samostatne (napr. *zupa fasolowa*, *kosz na papiery*, *orzeł bielik*), ktoré sú tradične považované za združené pomenovania, ale aj štruktúry písané so spojovníkom (napr. *chłop-robotnik*, *cud-dziewczyna*, *północno-zachodni*), ktoré sa tradične považujú za zrasty.

pozadí motivantu (cudzieho alebo domáceho pôvodu) vyskytujúceho sa v danom jazyku. Špecifický prípad predstavuje lexéma *starletka* s domácim sufixom *-ka*, ktorej motivant *starlet* (z angl.) sa do poľského jazyka neprevzal.

3. Ženské pomenovania, ktoré sú výsledkom neosémantizácie, teda sémantické neologizmy/neosémantizmy (*neologizmy semantyczne/znaczeniowe, neosemantyzmy*), napr. *solarka* hovor. 1. „kabina lub łóżko do naświetlania ciała lampą kwarcową w celu uzyskania opalenizny; też: gabinet kosmetyczny oferujący taką usługę“, 2. neosém. „kobieta opalona w solarium“; *wycieraczka* 1. „mata przed drzwiami do wycierania obuwia“, 2. „automatyczne urządzenie w samochodzie wycierające szyby podczas opadów“, 3. neosém. „kobieta myjąca szyby w samochodach zatrzymujących się na światłach“.

4. Slovtvorne neadaptované prevzatia (*zapożyczenia*) pomenúvajúce ženské osoby, ktoré nemajú mužský ekvivalent a sú špecifické pre osoby ženského pohlavia, napr. *go-go girl, playmate, call girl*. Osobitný prípad predstavuje prevzatá lexéma *au pair*¹² – *au pairka/operka* (NS4), ktorá sa v poľskom jazyku vyskytuje v slovtvorne a morfológicky neadaptovanej aj adaptovanej podobe. V poľštine obe podoby označujú osobu ženského pohlavia, porov. „młoda kobieta, cudzoziemka zatrudniona do opieki nad dzieckiem i drobnych prac domowych“ (SJP PWN).¹³ E. Mańczak-Wohlfeld¹⁴ prevzatie slova v rámci neologizácie považuje za optimálnejšie riešenie než umelé vytváranie domácich pomenovaní.¹⁵

Niektoré nové ženské pomenovania, ktoré v štúdiu uvádzame, majú okazionálny charakter, sú špecifické pre isté komunikačné registre (sociolekty) alebo sú štylisticky príznakové (hovorové).

Okazionalizmus je výsledkom pomenovacej potreby, ktorá je individuálna, viazaná na jednotlivca. Niektorí lingvisti okazionalizmy (*okazjonalizmy*) z neologizmov vylučujú. Autori neologických slovníkov zaradili do publikácie len okazionalizmy, ktoré sú v jazyku prejavom pomenovacích potrieb a sú tvorené na základe produktívnych slovtvorných modelov.¹⁶ Zohľadnenie okazionalizmov, ktoré zväčša stoja na okraji pozornosti bádateľov lexiky, považujú za dôležité pre dokreslenie obrazu novej slovnej zásoby,¹⁷ pričom až po čase sa dá zistiť, ktorá lexéma naozaj obohatila slovnú zásobu a ktorá bola len svedectvom dočasnej existencie vecí a javov.¹⁸ V NS4 sa vyskytli nasledujúce feminatíva okazionálneho charakteru: *borowiczka, estradówka, fretkoholiczka, komisarka, komucha, krasnalica, lepiaczka, tremiara*. Okrem lexém v NS4 explicitne označených príslušným kvalifikátorom majú okazionálny charakter aj niektoré ďalšie feminatíva (napr. *adiunktka* či *ukochanka*), čo potvrdzuje ich nulový výskyt

¹² SJP PWN – Słownik języka polskiego PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/>>.

¹³ V súčasnom slovenskom jazyku sa podoby *au-pair/au pair* vzťahujú na muža aj ženu, kým *aupair* označuje iba muža a *aupairka* iba ženu, porov. Buzássyová, K. – Jarošová, A. (eds.): Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006. Dostupné na internete: <<https://slovník.juls.savba.sk/>>. V prípade dvojice *aupair* – *aupairka* je odlišenie prirodzených rodov podporené prispôbením sa slovtvornému a morfológickému systému slovenského jazyka.

¹⁴ Mańczak-Wohlfeld, E.: Angielskie elementy leksykalne w języku polskim. Kraków: Universitas, 1994, s. 5-6.

¹⁵ K ženským pomenovaniám okrem uvedených skupín patria aj nominačne nemotivované lexémy typu *siostra*, ktoré sa medzi vyexcerpovanými neologizmami nevyskytli.

¹⁶ Smólkowa, T. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1993–2000. Część I: A–H. Kraków: Wydawnictwo LEXIS Spółka z o.o., 2004, s. 6.

¹⁷ Tekiel, D. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981. Część I: A–O. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1988, s. 8.

¹⁸ Smólkowa, T. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1985–1992. Część I: A–O. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, 1998, s. 11.

v Národnom korpuse poľského jazyka.¹⁹ Na základe verifikácie uvedených lexém v najnovších výkladových slovníkoch poľského jazyka môžeme konštatovať, že ani jeden z okazionalizmov sa zatiaľ nestal súčasťou ich lexikálnej databázy.

Časť nových ženských pomenovaní uvedených v NS4 disponuje všeobecným kvalifikátorom *środ.* (*środowiskowy*). Sú to sociolekty²⁰ alebo sociálne variety (sociálne viazané semivariety) národného jazyka, ku ktorým sa zaraďujú profesijná reč (technolekty), slang, žargon a argot.²¹ Sociálne variety tvoria hovorové lexémy, sú používané v polooficiálnych alebo neoficiálnych situáciách a špecifické pre užšie skupiny osôb: a) skupiny, ktoré spája druh vykonávanej práce (tzv. *gwary zawodowe* – napr. *gwara zawodowa* lekarzy, górników, szewców), b) skupiny, ktoré spája vek, činnosť, záujmy a pod. (tzv. *gwary środowiskowe* – napr. *gwara studencka, partyjna, myśliwska*). Vo vyxcerptovanom materiáli sa v rámci takto chápaných sociolektov (*neologizmy środowiskowe*) vyskytujú feminatíva: *adiunktka, dziennikowiczka, frontmenka, księdzowa, linergistka, pompiarka, psycholka*.

V rámci nových feminatív sa vyskytujú aj štyri hovorové neologizmy (*neologizmy potoczne*): *fuksiara, koniara, lanserka, zadymiara*. V NS4 sú označené kvalifikátorom *pot.* (*potoczny*), ktorý vyjadruje hovorovosť lexém a používanie v neoficiálnych komunikačných situáciách. Lexémy s uvedeným kvalifikátorom však nie sú viazané na úzke skupiny osôb ako v prípade sociolektov, ale charakterizuje ich širšie používanie. A. Wolański²² poukazuje na to, že štylisticky bezpríznačné sú zväčša ženské pomenovania prítomné v poľskom jazyku už dávno, napr. *badaczka*.

Súčasná tendencie v tvorení, používaní a vnímaní ženských pomenovaní

Tvorenie ženských pomenovaní a v rámci nich feminatív predstavuje v poľskom jazyku problém, ktorý nemá ani tak jazykovú povahu, keďže ženský názov môžeme formálne utvoriť takmer od každého mužského názvu, ale týka sa skôr samotného faktu ich tvorenia, vžitého jazykového úzu, ako aj vnímania ženských derivátov poľskou spoločnosťou. Aj samotní Poliaci majú často pochybnosti o ženských podobách pomenovaní, čo sa prejavuje množstvom otázok zadávaných v rámci jazykovej poradne.²³

Do 1. svetovej vojny sufixálne tvorenie ženských pomenovaní profesií bolo všeobecne záväznou normou. Od tejto praxe sa v nasledujúcich rokoch (najintenzívnejšie v polovici 20. storočia) upúšťalo, a to v dôsledku pôsobenia činiteľov sociologicko-kultúrnej povahy, ako aj vnútrojazykových činiteľov.²⁴

Vznik nových slov so slovotvornými sufixmi informujúcimi o ženskom pohlaví súvisí s emancipačnými a feministickými snahami žien k úplnej rovnosti mužského a ženského pohlavia, ale aj s prispôbením pomenovania pracovnej pozície prirodzenému rodu, keď

¹⁹ Narodowy Korpus Języka Polskiego – Wyszukiwarka PELCRA. Dostupné na internete: <<http://www.nkjp.uni.lodz.pl/>>.

²⁰ Hubáček, J. – Krčmová, M.: Sociolekt (slang). In Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. Dostupné na internete: <<https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>>.

²¹ Slančová, D.: Praktická štylistika. Štylistická príručka. Prešov: SLOVACONTACT, 1996, s. 14, 20-21; Slančová, D. – Sokolová, M.: Návrat k varietám hovorenej podoby slovenčiny na východnom Slovensku po pätnástich rokoch. In Ološtiak, M. – Ivanová, M. – Slančová, D. (eds.): Vidy jazyka a jazykovedy. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2011, s. 351.

²² Wolański, A.: Nazwy zawodowe kobiet w biogramie. In: Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/nazwy-zawodowe-kobiet-w-biogramie;20031.html>>.

²³ Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/>>.

²⁴ Jadacka, H.: Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009, s. 126-127.

pracovné pozície zastávané tradične mužmi dnes čoraz častejšie vykonávajú ženy.²⁵ Poľskí lingvisti poukazujú na to, že ženské pomenovania sú v súčasnosti v ofenzíve²⁶ a ich tvorenie si zasluhuje podporu najmä preto, že podporujú komunikatívnu funkciu jazyka.²⁷

Ako sme už uviedli, ženské pomenovania sa dajú utvoriť takmer od každého osobného maskulína. Podľa M. Łazińskiego²⁸ k obmedzeniu tvorenia feminatív dochádza, ak by pripojením ženského sufixu vznikla ťažko vysloviteľná skupina hlások (napr. v potenciálnom tvare **pediatrka* nevyskytujúcom sa podľa autora v korpuse ani slovníkoch),²⁹ alebo v prípade, ak slovotvorný typ s príslušným sufixom už tvorí inú onomaziologickú kategóriu (napr. *pielgrzymka* je „nazwa czynności“, nie „kobieta pielgrzym“). Ženské deriváty sa podľa neho zväčša netvoria ani od pomenovaní profesií, ktoré charakterizuje všeobecná spoločenská úcta (napr. *prezydent*), a od nositeľov titulov (napr. *profesor*). Podľa R. Grzegorzycykowej a J. Puzyniny³⁰ sa v poľštine formuje úzus netvoriť ženské pomenovania od názvov povolání alebo pracovných pozícií, ktoré tradične zastávajú muži (napr. *minister*, *ambasador*). Obmedzené je tvorenie ženských derivátov od mužských pomenovaní vyšších pracovných pozícií, ako aj pomenovaní zakončených na *-log*.³¹ V uvedených prípadoch sa na ženské pohlavie poukazuje lexémou *pani*, t. j. *pani prezydent*, *pani profesor*, *pani minister*, *pani ambasador*, ako aj širším kontextom, porov. *Pani minister była obecna. Pani psycholog przyszła*.³²

Pri existencii mužskej aj ženskej podoby sa ich používanie riadi istými pravidlami. V oficiálnej (ústnej aj písomnej) komunikácii nielen muži, ale aj samotné ženy uprednostňujú mužské pomenovanie (napr. *lekarz*), a to aj v prípadoch, ak ženské pomenovanie (*lekarzka*) je zaužívané.³³ M. Bańko³⁴ poukazuje na to, že mužská podoba sa často používa aj pri feminizovaných povolaniach. Mužská podoba používaná vo vzťahu k ženám totiž signalizuje vyššiu prestíž zastávanej pracovnej pozície ako ženský derivát.³⁵

Ženské podoby sa zas používajú častejšie v neoficiálnej komunikácii,³⁶ čoraz častejšie sa však po nich siahajú vo verejnej komunikácii.³⁷ Podľa M. Marcjanik³⁸ ich používa najmä mladá generácia a feministky. Vnímanie niektorých ženských derivátov (napr. *doktorka*, *nauczycy-*

²⁵ Marcjanik, M.: Pani dyrektor, ale pani księgowa. In: Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/pani-dyrektor-ale-pani-ksiegowa;9851.html>>.

²⁶ Łaziński, M.: Ginekolożka, naukowczyni i in. In: Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/ginekolozka-naukowczyni-i-in;7882.html>>.

²⁷ Bańko, M.: O pożytkach z tzw. form żeńskich. In: Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/o-pozytkach-z-tzw-form-zenskich;15001.html>>.

²⁸ Łaziński, M.: Nazwy żeńskie. In: Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/nazwy-zenskie;4318.html>>.

²⁹ Uvedenému tvrdeniu odporujú niektoré lexémy doložené v NS4, napr. *adiunktka* a *pediatrka*.

³⁰ Grzegorzycykowa, R. – Puzynina, J.: Słownikotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksálne rodzime. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1979, s. 199.

³¹ Grzegorzycykowa, R. – Puzynina, J.: Rzeczownik, c. d., s. 423.

³² Grzegorzycykowa, R. – Puzynina, J.: Rzeczownik, c. d., s. 422.

³³ Kłosińska, K.: Żeńskie nazwy stanowisk i zawodów. In: Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Zenskie-nazwy-stanowisk-i-zawodow;17039.html>>.

³⁴ Bańko, M.: Żeńskie nazwy zawodów. In: Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/zenskie-nazwy-zawodow;9580.html>>.

³⁵ Marcjanik, M.: Pani dyrektor, ale pani księgowa, c. d.

³⁶ Kłosińska, K.: Żeńskie nazwy stanowisk i zawodów, c. d.

³⁷ Bańko, M.: Rozmowa z panią porucznik. In: Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/rozmowa-z-pania-porucznik;13190.html>>.

³⁸ Marcjanik, M.: Pani dyrektor, ale pani księgowa, c. d.

cielka akademicka, filolożka) môže u percipientov vyvolávať negatívne reakcie;³⁹ deriváty ako *psycholożka, socjolożka, logopedka* zas môžu byť interpretované ako „gorszy psycholog, sociolog, logopeda“.⁴⁰

Veľkú skupinu ženských derivátov charakterizuje neustálenosť či absencia spoločenskej akceptácie. Napr. pri feminatívach *teolożka, antropolożka, filolożka* absentuje spoločenská akceptácia z dôvodu smiešnosti zmäkčenia *-loż-ka*;⁴¹ niektoré feminatíva zas môžu byť chápané len ako výsledok feministických snáh.⁴²

Aj napriek silnému zastúpeniu ženských prechýlených názvov v neologickej lexike pragmatické aspekty ich používania či nepoužívania sú napodiv protirečivé.

Polymotivácia

V ďalšej časti štúdie sa budeme venovať jednej skupine ženských pomenovaní – feminatívam, ktoré ako pomenovania ženských osôb utvorené od osobných maskulín prechýlením tvoria v rámci širšie chápaných ženských názvov najpočetnejšiu skupinu.

Pri viacerých lexémach však možno uvažovať o polymotivácii, napr. *klubowicz* → *klubowiczka* alebo *klub* → *klubowiczka, komórkowicz* → *komórkowiczka* alebo *komórka* → *komórkowiczka, zapowiadacz* → *zapowiadaczka* alebo *zapowiadać* → *zapowiadaczka, aromaterapeuta* → *aromaterapeutka* alebo *aromaterapia* → *aromaterapeutka, ekshipis* → *ekshipiska* alebo *eks-* + *hipiska* → *ekshipiska*.

Pri existencii mužského pomenovania budeme považovať ženský názov za utvorený od príslušného osobného maskulína, teda za feminatívum, ktoré patrí k modifikačnému typu onomaziologickej kategórie a má slovotvornú parafrázu „fem + S_{mask}“, porov. *vloger* → *vlogerka* „kobieta vloger“, nie *vlog* → *vlogerka*.⁴³ Časť mužských motivantov, ktoré budeme v ďalšej časti štúdie uvádzať, je zachytená vo všeobecných výkladových slovníkoch poľského jazyka, ďalšiu skupinu tvoria lexémy neologického charakteru, ktoré eviduje neologický slovník poľského jazyka, alebo ich možno doložiť v Národnom korpuse poľského jazyka.⁴⁴

Feminatíva (prechýlené názvy) „fem + S_{mask}“

Prechýľovaním sa tvoria najmä ženské názvy (feminatíva) od osobných maskulín, porov. *surfer* → *surferka* „kobieta surfer“ (NS4), len výnimočne mužské názvy (maskulina-tíva) od osobných feminín, porov. *prostytutka* → *prostytut* „mężczyzna prostytutka“ (NS4, Národný korpus poľského jazyka).⁴⁵

Feminatíva vyexcerpované z NS4 tvoria osem rozlične produktívnych slovotvorných ty-pov: Z_s + *-ka*, Z_s + *-yni/-ini*, Z_s + *-ica/-yca*, Z_s + *-owa*, Z_s + *-ówka*, Z_s + *-ara*, Z_s + *-etka*, Z_s + *-a*.

Nové feminatíva sú utvorené pomocou domácich slovotvorných prostriedkov (sufixov alebo relačných morférov), ktoré sa pripájajú najmä k cudzím slovotvorným základom, napr.

³⁹ Wolański, A.: *Nazwy zawodowe kobiet w biogramie*, c. d.

⁴⁰ Marcjanik, M.: *Pani dyrektor, ale pani księgowa*, c. d.

⁴¹ Łaziński, M.: *Teolog w spódnicy*. In: *Poradnia Językowa PWN*. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/teolog-w-spodnicy;3819.html>>.

⁴² Kłosińska, K.: *Żeńskie nazwy stanowisk i zawodów*, c. d.

⁴³ Existujú aj prípady, ak v poľskom jazyku jestvuje mužské aj ženské pomenovanie, ale aj napriek tomu ženský názov nemožno považovať za prechýlený. Napr. *sponsorówka* nie je „kobieta sponsor“, ale „ta, ktorá (korzystaja ze) sponsoringu“, príp. „ta, ktorá (ma) sponsora“, čím sa zaraďuje k mutačnému typu onomaziologickej kategórie.

⁴⁴ *Narodowy Korpus Języka Polskiego – Wyszukiwarka PELCRA*. Dostupné na internete: <<http://www.nkjp.uni.lodz.pl/>>.

⁴⁵ *Narodowy Korpus Języka Polskiego – Wyszukiwarka PELCRA*. Dostupné na internete: <<http://www.nkjp.uni.lodz.pl/>>.

piercer → *piercer-ka*, *komuch* → *komuch-a*, zriedkavo k domácim slovotvorným základom, napr. *lepiacz* → *lepiacz-ka*, *koniarz* → *koniar-a*.

Slovotvorný typ $Z_s + -ka$

Podľa R. Grzegorzycykowej a J. Puzyniny⁴⁶ deriváty so suffixom *-ka* sú neobmedzene produktívnym typom a predstavujú najväčšiu a zároveň otvorenú skupinu, keďže takmer od každého substantíva označujúceho osobu mužského pohlavia možno utvoriť ženské pomenovanie so suffixom *-ka*. Obmedzenia predstavujú maskulína, pri ktorých sa na základe ich zakončenia uprednostňuje iný ženský suffix alebo od ktorých sa feminatíva vôbec netvoria. Na základe uskutočneného výskumu možno konštatovať, že suffix *-ka* si udržiava svoje dominantné postavenie aj pri tvorení ženských názvov neologického charakteru.

Ženský suffix *-ka* sa pripája k mužským názvom s rozličnými suffixmi alebo zakončením. Z neologického slovníka možno doložiť nasledujúce príklady: *aukcjoner* → *aukcjonerka*, *bookcrosser* → *bookcrosserka*, *doktor* → *doktorka* žart.,⁴⁷ *lanser* → *lanserka* hovor., *maszer* → *maszerka*, *performer* → *performerka*, *piercer* → *piercerka*, *selekcjoner* → *selekcjonerka*, *selekszyner* → *selekszynerka*, *surfer* → *surferka*, *telemarketer* → *telemarketerka*, *tester*⁴⁸ → *testerka*, *trendsetter* → *trendsetterka*, *webmaster* → *webmasterka*, *windsurfer* → *windsurferka*, *writer* → *writerka*, *raper* → *raperka*, *haker* → *hakerka*, *songwriter* → *songwriterka*, *headhunter* → *headhunterka*, *scouter*⁴⁹ → *scouterka*, *politykier* → *politykierka*, *vloger* → *vlogerka*, *wrestler* → *wrestlerka*, *partyworker* → *party-workerka*, *copywriter* → *copywriterka*, *dziennikowicz* → *dziennikowiczka* sociolekt, *klubowicz* → *klubowiczka*, *randkowicz* → *randkowiczka*, *komórkowicz* → *komórkowiczka*, *krótkowidz* → *krótkowidzka*, *ewaluator* → *ewaluatorka*, *frontman* → *frontmenka* sociolekt, *psychol* → *psycholka* sociolekt, *szachid* → *szachidka*, *świrus* → *świruska*, *zapowiadacz* → *zapowiadaczka*, *lepiacz* → *lepiaczka* okaz., *fascynat* → *fascynatka*, *adiunkt* → *adiunktka* sociolekt, *heroinista* → *heroinistka*, *seksista* → *seksistka*, *tarocista* → *tarocistka*, *solista* → *solistka*,⁵⁰ *tipista* → *tipistka*, *transseksualista* → *transseksualistka*, *homoseksualista* → *homoseksualistka*, *europaista* → *europaistka*, *linergista* → *linergistka* sociolekt, *jungista* → *jungistka*, *alterglobalista* → *alterglobalistka*, *anarchofeminista* → *anarchofeministka*, *antyglobalista* → *antyglobalistka*, *zamordysta* → *zamordystka*, *wikipedysta* → *wikipedystka*, *synesteta* → *synestetka*, *naturoterapeuta* → *naturoterapeutka*, *aromaterapeuta* → *aromaterapeutka*, *dogoterapeuta* → *dogoterapeutka*, *ekshipis* → *ekshipiska*, *pediatra* → *pediatrka*.

V niektorých prípadoch pred suffixom *-ka* dochádza k sprievodnej konsonantickej alternácii (*k/cz*, *rz/r*, *g/ż*),⁵¹ porov. príklady z neologického slovníka: *wapniak* → *wapniaczka*, *strażak* → *strażaczka*, *logomaniak* → *logomaniaczka*, *czatmaniak* → *czatmaniaczka*, *automaniak* → *automaniaczka*, *latarnik* → *latarniczka*, *rozwodnik* → *rozwodniczka*, *czatownik* → *czatowniczka*, *fretkoholik* → *fretkoholiczka* okaz., *ultrakatolik* → *ultrakatoliczka*, *borowik* → *borowiczka* okaz., *komisarz* → *komisarka* okaz., *storczykarz* → *storczykarka*, *pompiarz* → *pompiarka* sociolekt, *laskarz* → *laskarka*, *teolog* → *teolożka*.

⁴⁶ Grzegorzycykowa, R. – Puzynina, J.: Rzeczownik, c. d., s. 423.

⁴⁷ Lexéma *doktorka* predstavuje zároveň sémantický neologizmus, porov. 1. „kobieta doktor; lekarka“, 2. neosém. „žartoblivie o kobiecie majacej tytuł naukowy doktora“.

⁴⁸ *Tester* „ten, na kim wypróbowuje się, testuje działanie nowych kosmetyków, leków itp.“ (NS4).

⁴⁹ *Scouter* „osoba zajmująca się wyszukiwaniem talentów“ (NS4).

⁵⁰ Lexéma *solistka* predstavuje zároveň sémantický neologizmus, porov. 1. „artystka występująca solo“, 2. „zawodniczka biorąca udział w indywidualnej konkurencji sportowej“, 3. neosém. „kobieta żyjąca bez partnera, samotnie“.

⁵¹ Alternácie zapisujeme v celom prispevku ortograficky.

Pri feminatívach so sufixom *-ka* dochádza k rozličnému rozsahu useknutia.⁵² Konkrétne ide o feminatíva utvorené od mužských názvov zakončených:

a) sufixom *-owiec*: *pijarowiec/piarowiec* → *pijarka*, *estradowiec* → *estradowka* okaz. (s alter. *-owi/-ów-*),

b) sufixom *-anin*: *weganin* → *weganika* (s alter. *ni/n*).

Podľa F. Buffu⁵³ sa v podobných prípadoch ženská forma tvorí od skrátenej podoby kmeňa, ktorá vystupuje v pluráli (*warszawianin* – *warszawianie* → *warszawianka*; podľa R. Grzegorzyczkowej⁵⁴ morféma *-in* v mužskom sufixe *-anin* je ukazovateľom „mužskosti“ a „jednotlivosti“, preto nevystupuje v tvaroch plurálu a dochádza k dezintegrácii.

V neologickej lexike sa vyskytuje aj jedno feminatívum utvorené od maskulina na *-log*, porov. *teolog* → *teolożka* (s alter. *g/ż*).⁵⁵ U R. Grzegorzyczkowej sa stretávame s tvrdením, že od mužských pomenovaní na *-log* sa feminatíva vôbec netvorí, príčinou čoho je „niepovažne“ znenie týchto pomenovaní spájajúce sa s deminutívami.⁵⁶ V novších publikáciách sa hovorí skôr o obmedzení tvorenia ženských derivátov od substantív na *-log*.⁵⁷ Niektorí lingvisti poukazujú na negatívnu interpretáciu týchto feminatív, porov. *socjolożka* „gorszy socjolog“.⁵⁸ Stretávame sa aj s tvrdením, že ženské podoby ako *biolożka*, *socjolożka* znejú žartovne.⁵⁹ M. Łaziński však v jazykovej poradni uviedol, že by neváhal používať ženské deriváty od maskulín zakončených na *-log* práve preto, aby sa nikomu nezдали „niepovažne“.⁶⁰

Słowotwórczy typ Z_s + -yni/-ini

Ide o sufix považovaný v poľskej jazykovede za produktívny.⁶¹ Uplatňuje sa najmä pri tvorení ženských pomenovaní od mužských činiteľských názvov so sufixom *-ca*, napr. *oddawca* → *oddawczyni*,⁶² pričom ide až o 80 % všetkých prípadov.⁶³

V neologickej materii sa vyskytol len jeden takýto prípad: *biorca* → *biorczyni* (s alter. *c/cz*); okrem neho ďalšie tri príklady: *śmialek* → *śmiałkini* (s alter. *-ek/-Oki-*), *eks-bywaliec* → *eksbywalczyni* (*e/0*, *c/cz*), *zuchmistrz* → *zuchmistrzyni*. Podľa R. Grzegorzyczkowej

⁵² Pri sufixálnom tvorení feminatív možno pred ženským sufixom v porovnaní s motivantom pozorovať rozličný rozsah useknutia, ktoré sa v poľskej lingvistiky pomenúva i chápe rozlične (bližšie porov. Vojteková, M.: Nové kompozitá s iniciálnymi bázdami cudzieho pôvodu v poľštine. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2021, s. 44-46).

⁵³ Buffa, F.: Gramatika spisovnej poľštiny II. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1967, s. 17.

⁵⁴ Grzegorzyczkowa, R.: Zarys słowotwórczości polskiego. Część I. Słowotwórczość opisowa. Skrypt dla studentów Filologii Polskiej. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1972, s. 107.

⁵⁵ Uniwersalny słownik języka polskiego uvádza tri feminatíva od maskulín na *-log*: *psycholożka*, *socjolożka*, *etnolożka*, všetky s kvalifikátorom hovor. Porov. Dubisz, S. (ed.): Uniwersalny słownik języka polskiego. T. 1–4. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.

⁵⁶ Grzegorzyczkowa, R.: Zarys słowotwórczości polskiego. Część I, c. d., s. 107.

⁵⁷ Grzegorzyczkowa, R. – Puzyńska, J.: Rzecznik, c. d., s. 368.

⁵⁸ Marcjanik, M.: Pani dyrektor, ale pani księgowa, c. d.

⁵⁹ Grzegorzyczkowa, R. – Puzyńska, J.: Słowotwórczość współczesnego języka polskiego, c. d., s. 121.

⁶⁰ Łaziński, M.: Filolożka. In: Poradnia Językowa PWN. Dostupné na internete: <<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/filolożka;7928.html>>.

⁶¹ Słownik języka polskiego (Doroszewski, W. (ed.): Słownik języka polskiego, c. d.) zachytáva 116 feminatív so sufixom *-yni/-ini*, porov. Grzegorzyczkowa, R. – Puzyńska, J.: Słowotwórczość współczesnego języka polskiego, c. d., s. 272; Grzegorzyczkowa, R. – Puzyńska, J.: Rzecznik, c. d., s. 423; Grzegorzyczkowa, R.: Zarys słowotwórczości polskiego, c. d., s. 106.

⁶² Grzegorzyczkowa, R. – Puzyńska, J.: Rzecznik, c. d., s. 424.

⁶³ Grzegorzyczkowa, R. – Puzyńska, J.: Słowotwórczość współczesnego języka polskiego, c. d., s. 272.

a J. Puzyniny⁶⁴ po mužských motivantoch zakončených na *k* a *c*, ako aj po substantíve *mistrz*, ktoré možno pozorovať v uvedených neologizmoch, sa sufix *-yni/-ini* používa výnimočne.

Na základe výskumu lexiky v slovníku pod názvom *Uniwersalny słownik języka polskiego*⁶⁵ možno konštatovať, že oveľa častejší je variant *-yni*, na čo poukázali aj R. Grzegorzyczkowa a J. Puzynina.⁶⁶

*Slovotvorný typ Z_s + -ica/-yca*⁶⁷

Ide o sufix, ktorý podľa R. Grzegorzyczkowej a J. Puzyniny⁶⁸ je v poľskom jazyku produktívny najmä pri odvodzovaní názvov samíc (napr. *lwica*, *oślica*) a typický je tiež pre veľkú skupinu starých pomenovaní, často pejoratívnych (napr. *diablica*, *lotrzyca*). V iných prípadoch nie je produktívny. Podľa R. Grzegorzyczkowej a J. Puzyniny⁶⁹ sufix vystupuje v derivátoch modifikujúcich sémanticky (napr. *karlica*, *wilczyca*), modifikujúcich expresívne (pejoratíva typu *aktorzyca*) a iných.

V neologickom slovníku sa vyskytujú dve pomenovania ženských osôb s uvedeným sufixom: okazionálny výraz *krasnalica*⁷⁰ a lexéma *kanclerzyca*, pri ktorej ide podľa nášho názoru o sémantickú aj expresívnu modifikáciu súčasne (porov. *kanclerzyca* „z niechęcią o kobiecie będącej kanclerzem“). Lexémy chápeme ako odvodené od príslušných maskulín, teda *krasnal* → *krasnalica* (s alter. *l/li*), *kanclerz* → *kanclerzyca*. R. Grzegorzyczkowa a J. Puzynina⁷¹ pripúšťajú aj motiváciu feminínom, napr. *aktorka* → *aktorzyca* (s useknutím); v prípade uvedených pomenovaní *krasnalka* → *krasnalica* (s useknutím a alter. *l/li*), *kanclerka*⁷² → *kanclerzyca* (s useknutím a alter. *r/rz*).

Slovotvorný typ Z_s + -owa

Sufix *-owa* môže vyjadrovať dva významy, porov. *krawcowa* „kobieta krawiec“ alebo *dyrektorowa* hovor. „žona dyrektora“.⁷³ Pri niektorých lexémach vyjadruje oba významy, porov. *księdzowa* sociolekt 1. „kobieta ksiądz“, 2. „žona księdza“ (NS4), *baronowa* 1. „kobieta baron“, 2. „žona barona“ (NS4). Poukazuje teda na pracovnú pozíciu alebo profesiu vykonávanú ženou, resp. nositeľku titulu (1. význam) a príbuzenský vzťah (2. význam). V prvom prípade ide o modifikačný typ onomaziologickej kategórie (feminatívum), v druhom prípade ide o mutačný typ onomaziologickej kategórie – pomenovania osôb (manžieliek) v príbuzenskom vzťahu,⁷⁴ pričom ich motivantmi sú názvy mužov zastávajúcich istú pracovnú pozíciu (napr. *dyrektorowa*), prípadne vykonávajúcich istú

⁶⁴ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Rzeczownik*, c. d., s. 424.

⁶⁵ Dubisz, S. (ed.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*, c. d.

⁶⁶ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, c. d., s. 272.

⁶⁷ Publikácia Grzegorzyczkowa, R. – Laskowski, R. – Wróbel, H. (eds.): *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, c. d., uvádza len podobu *-ica* (s. 423-424).

⁶⁸ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Rzeczownik*, c. d., s. 424.

⁶⁹ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, c. d., s. 73, 75-76.

⁷⁰ Figúrka zobrazujúca rozprávkovú bytosť.

⁷¹ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, c. d., s. 76.

⁷² Lexikálnu jednotku *kanclerka* možno doložiť len v Národnom korpuse poľského jazyka (Narodowy Korpus Języka Polskiego – Wyszukiwarka PELCRA. Dostupné na internete: <<http://www.nkjp.uni.lodz.pl/>>).

⁷³ Dubisz, S. (ed.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*, c. d.

⁷⁴ V poľskej lingvistike sa príslušná mutačná kategória pomenúva ako *nazwy subiektów przy niewyrażonym predykcacie* → *nazwy osób pozostających w relacji pokrewieństwa*: Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Rzeczownik*, c. d., s. 445.

profesiu (napr. *szewcowa*).⁷⁵ Pri tvorení feminatív sufix *-owa* nie je produktívny,⁷⁶ čo sa ukazuje aj v novej lexike, kde sa vyskytli len spomínané dve ženské pomenovania: *księdzowa* sociolekt, *baronowa*.⁷⁷

Slovotvorný typ Z_s + -ówka

Sufix *-ówka* patrí v rámci feminatív k zriedkavým,⁷⁸ čo sa potvrdzuje aj v novej lexike, v ktorej sa vyskytlo jedno ženské pomenovanie: *etosówka*, ktoré však môžeme interpretovať rôzne. Vzhľadom na existenciu mužských názvov *etosiarz*, *etośnik*, *etosowiec* ho primárne chápeme ako feminatívum utvorené sufixom *-ówka* (porov. *etosiarz*, *etośnik* → *etosówka*, s useknutím a alter. *si,ś/s*), resp. *-ka* (*etosowiec* → *etosówka*, s useknutím a alter. *o/ó*). Možno ho však chápať aj ako utvorené od substantíva *etos*, na základe čoho by patrilo k mutačnému typu onomaziologickej kategórie. Podľa R. Grzegorzyczkowej a J. Puzyniny⁷⁹ rozličné desubstantívne deriváty so sufixom *-ówka* patria primárne k mutačnému typu onomaziologickej kategórie; pomenovania osôb takmer úplne absentujú. M. Łaziński uvádza, že sufix *-ówka* charakterizuje hovorovosť a odtienok pohrdania.⁸⁰

Slovotvorný typ Z_s + -ara

V neologickom materiáli sme v jednom prípade identifikovali slovotvorný typ Z_s + *-ara*, ktorý považujeme za modifikačný typ onomaziologickej kategórie, porov. *ściemniacz*⁸¹ → *ściemniara*. Využitie sufixu *-ara* pri feminatívach hodnotíme ako raritné. R. Grzegorzyczkowa a J. Puzynina⁸² interpretujú deriváty so sufixom *-ara* v rámci mutačno-modifikačného typu onomaziologickej kategórie ako: deverbatívne deriváty (napr. *rozrabiać* → *rozrabiana*), deadjektívne deriváty (napr. *cwany* → *cwaniara*) alebo desubstantívne deriváty (*kot* → *kociara*)⁸³ pejoratívno-žartovného charakteru. Podľa uvedených autoriek niektoré názvy ženských osôb sú primárne motivované ženskými pomenovaniami zakončenými na *-arka* (porov. *handlarka* → *handlar-a*, s useknutím),⁸⁴ pričom pomenovanie *handlara* v porovnaní s *handlarka* predstavuje augmentatívum.

Slovotvorný typ Z_s + -etka

Tento sufix sa pri tvorení feminatív bežne neuplatňuje a aj jeho výskyt v neologickom materiáli je raritný. Podľa R. Grzegorzyczkowej a J. Puzyniny⁸⁵ sa sufix *-etka* používa na tvorenie deminutív, napr. *aria* → *arietka*. V neologickom slovníku sme identifikovali len jedno ženské pomenovanie s uvedeným sufixom, ktorého motivantom je mužský názov: *chav*⁸⁶ → *chavetka*.

⁷⁵ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Rzeczownik*, c. d., s. 445.

⁷⁶ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Rzeczownik*, c. d., s. 423.

⁷⁷ Lexéma *baronowa* predstavuje zároveň sémantický neologizmus, porov. 1. „zona barona“, 2. neosém. „kobieta baron“.

⁷⁸ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Rzeczownik*, c. d., s. 423.

⁷⁹ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Słownik* gniazd współczesnego języka polskiego, c. d., s. 145.

⁸⁰ Łaziński, M.: *Ginekolożka, naukowczyni i in.*, c. d.

⁸¹ *Ściemniacz* 1. „przyrząd służący do regulowania siły światła“, 2. neosém. hovor. „ten, kto ściemnia“.

⁸² Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Słownik* gniazd współczesnego języka polskiego, c. d., s. 275-276.

⁸³ Możliwa interpretacja *kociarz* → *kociar-a*, porov. Jadačka, H. (ed.): *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*. Tom 2. Część I. A–O. Gniazda odrzeczownikowe. Kraków: Universitas, 2001, s. 744.

⁸⁴ S rovnakou interpretáciou sa stretávame v publikácii Skarżyński, M. (ed.): *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*. Tom 3. Część I. A–O. Gniazda odczasownikowe. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica“, 2004, s. 251.

⁸⁵ Grzegorzyczkowa, R. – Puzynina, J.: *Słownik* gniazd współczesnego języka polskiego, c. d., s. 142.

⁸⁶ *Chav* „członek młodzieżowej, popularnej w Anglii, grupy subkulturowej – odpowiednik polskich dresiarzy“ (NS4).

Slovotvorný typ $Z_s + -a$

V neologickej lexike sa vyskytli aj prípady utvorenia feminatíva pomocou súboru relačných morféme: *herbaciarz* → *herbaciara*, *tandeciarz* → *tandeciara*, *zadymiarz* → *zadymiara* hovor., *fuksiarz* → *fuksiara* hovor., *koniarz* → *koniara* hovor., *tremiarz* → *tremiara* okaz. (s alter. *rz/r*), *komuch* → *komucha* okaz. Uvedené feminatíva boli utvorené prevažne od maskulín so sufixom *-arz*, no vyskytol sa aj mužský motivant s expresívnym sufixom *-uch* (*komuch*).

Transflexia je podľa R. Grzegorzycykowej a J. Puzyniny⁸⁷ pomerne častým slovotvorným postupom a pravidelne sa takto tvoria ženské názvy najmä od mužských názvov s adjektívnym skloňovaním (napr. *chrzestny* → *chrzestna*). V rámci nových feminatív ide o druhý najviac zastúpený slovotvorný typ.

Záver

Emancipačné a feministické úsilie o sociálne, ekonomické či politické zrovnoprávnenie žien s mužmi majú nepochybne vplyv aj na jazyk. Aj napriek podobnému statusu žien v niektorých krajinách môže byť jeho jazykové stvárnenie rôzne, čo vyznieva o to zaujímavejšie pri geneticky a areálovo blízkych jazykoch, ako sú napr. poľština a slovenčina.

V poľštine môžeme prechýlený ženský názov formálne utvoriť takmer od každého mužského názvu. Problémom je však vnímanie a hodnotenie niektorých feminatív samotnými Poliakmi (vrátane žien), čo má bezprostredný vplyv na jazykový úzus. Okrem niekoľkých formálnych prekážok sa v poľštine ženské deriváty zväčša netvorí od pomenovaní profesií charakterizovaných všeobecnou spoločenskou úctou, od názvov povolání alebo pracovných pozícií tradične zastávaných mužmi a mužských pomenovaní vyšších pracovných pozícií (napr. *prezydent*, *minister*, *ambasador*, *dziekan*), ako aj od nositeľov titulov (napr. *profesor*). Pri existencii mužskej aj ženskej podoby sa mužské pomenovania uprednostňujú v oficiálnej komunikácii a ženské pomenovania v neoficiálnej komunikácii. Mužská podoba používaná vo vzťahu k ženám signalizuje vyššiu prestíž zastávanej pracovnej pozície ako ženský derivát, čo vzbudzuje dojem, že mužskosť je vnímaná prestížnejšie ako ženskosť. Ženské podoby sa spájajú najmä s mladou generáciou a feministkami. Niektoré ženské deriváty môžu u percipientov vyvolávať negatívne reakcie. Veľkú skupinu charakterizuje neustálenosť či absencia spoločenskej akceptácie, okazionálny charakter, špecifickosť pre istý komunikačný register či štylistická príznakovosť (hovorovosť).⁸⁸

V rámci širšie chápaných nových ženských názvov vyexcerpovaných z NS4 feminatíva ako jedna podskupina ženských názvov, ktoré sú utvorené od osobných maskulín prechýlením, predstavujú takmer 77 % (celkovo 99 lexém). Nové feminatíva tvoria osem rozlične produktívnych slovotvorných typov, porov. $Z_s + -ka$ (81 lexém), $Z_s + -ini/-yni$ (4 lexémy), $Z_s + -ical/-yca$ (2 lexémy), $Z_s + -owa$ (2 lexémy), $Z_s + -ówka$ (1 lexéma), $Z_s + -ara$ (1 lexéma), $Z_s + -etka$ (1 lexéma), $Z_s + -a$ (7 lexém).

Z komparácie využitia uvedených feminatívnych sufixov v rámci neologickej lexiky a lexiky neneologickeho charakteru vyplývajú nasledujúce závery.

1. Sufix *-ka* si zachováva svoje dominantné postavenie aj pri tvorení nových feminatív.
2. Prioritné uplatňovanie sufixu *-yni/-ini* po mužských činiteľských názvoch zakonče-

⁸⁷ Grzegorzycykowa, R. – Puzynina, J.: *Rzeczownik*, c. d., s. 424.

⁸⁸ V slovenčine sú feminatíva typu *prezidentka*, *profesorka*, *ministerka*, *vel'vyslankyňa* či *dekanka* všeobecne akceptované, zaužívané a bezpríznakové.

ných na *-ca* sa nepotvrdilo. V rámci nových feminatív sa vyskytuje len jeden takýto prípad (*biorca* → *biorczyni*).

3. Pri ďalších sufixoch sa potvrdila obmedzená produktivnosť pri tvorení feminatív (porov. *-ówka*, *-owa*).

4. Sufix *-ical-yca* je aj v rámci neologickej lexiky nositeľom sémantickej i expresívnej modifikácie.

5. V rámci vyexcerpovaného materiálu sme identifikovali aj dva nové feminatívne sufixy: *-etka* (*chav* → *chavetka*), ktorý sa v poľskom jazyku používa primárne na tvorenie deminutív, a *-ara* (*ściemniacz* → *ściemniara*), ktorý sa využíva na tvorenie desubstantívnych, deadjektívnych a deverbatívnych derivátov v rámci mutačno-modifikačného typu onomaziologickej kategórie.

Domáce slovotvorné prostriedky (sufixy alebo relačné morfémy) sa pripájajú najmä k cudzím slovotvorným základom (porov. *piercer* → *piercer-ka*, *komuch* → *komuch-a*), len zriedka k slovotvorným základom domáceho pôvodu (porov. *lepiacz* → *lepiacz-ka*, *koniarz* → *koniar-a*). Niekedy dochádza pred ženským sufixom k useknutiu slovotvorného základu alebo k morfonologickým alternáciám ako sprievodným slovotvorným javom (porov. *weganin* → *wegan-ka*, *etosowiec* → *etosów-ka*).

Materiál dokazuje, že tvorenie neologických pomenovaní sa v zásade riadi pravidlami platnými pre celú lexiku. Produktivnosť slovotvorných prostriedkov či postupov v celej lexike sa prenáša aj do tvorenia neologizmov. Konkrétne odchýlky a inovácie sa v rámci nových feminatív vyskytujú, ale v zásade neologický materiál neneguje „pravidlá slovotvornej hry“ platné pre celú lexiku. Záverom možno konštatovať, že štúdia venovaná novým feminatívam v poľskom jazyku poskytuje potenciálne východisko pre širší slavistický výskum nielen z jazykovo-štruktúrneho, ale aj komunikačno-pragmatického hľadiska.

New Feminities in the Polish Language

Marta Vojteková

Emancipation and feminist efforts for the social, economic and political equality of women and men have undoubtedly had an impact on language. Despite the similar status of women in some countries, its linguistic presentation may be different, which sounds even more interesting in the case of genetically and areally close languages, such as Polish and Slovak. In Polish, a gender-inflected feminine name can be formally derived from almost any masculine name. However, the problem is the perception and evaluation of some feminities by Poles themselves (including women), which has an immediate impact on language usage. In the context of broadly understood new feminine names excerpted from the publication *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001 – 2005* [New Polish Vocabulary. Press Materials 2001 – 2005] feminities account for almost 77 %. The material proves that the formation of neological names is basically governed by the rules applicable to the whole lexis. The productivity of word-formation means or procedures in the whole lexis is also transferred to the formation of neologisms. Although some particular deviations and innovations do occur within new feminities, in principle, the neological material does not break the “rules of word-formation play” applicable to the whole lexis.